

Миколаївщина багатонаціональна

Передмова

За даними перепису 2001 р. на Миколаївщині мешкають 1264,7 тис. чоловік, які є представниками 133 національностей, серед них українці становлять 81,9 %. 18,1 % населення належить до національних меншин. Це росіяни (177530 чол.), молдовани (13171 чол.), білоруси (8369 чол.), болгари (5614 чол.), вірмени (4277 чол.), євреї (3263 чол.), корейці (1751 чол.), азербайджанці (1482 чол.), роми (цигани) (1449 чол.), поляки (1317 чол.), татари (1255 чол.), німці (1220 чол.) та інші (чехи, дагестанці, грузини, греки, курди, месхетинські турки тощо) – менше 0,1 %. Компактно в області мешкають: болгари, месхетинські турки, курди, чехи.

Історія Миколаївської області кінця XVIII - поч. XIX ст. тісно пов'язана із заселенням його чисельними етнічними групами, адже активне освоєння цих земель почалося після російсько-турецької війни кінця 18 ст. З того часу поселилися в нашому краї українці, росіяни, німці, греки, євреї, болгари, поляки, чехи тощо.

З кінця 80-х – поч. 90-х років XX ст. почалося активне відродження національної самосвідомості не тільки українців, а й представників етнічних спільнот Миколаївщини. Виникають перші національно-культурні об'єднання (німецьке, єврейське, болгарське, вірменське та інші), які ставлять за мету зберегти та передати нащадкам рідну мову і культуру.

На Миколаївщині розгорнули діяльність Товариство російської культури, Дружество болгарської культури ім. Христо Ботева, Товариство вірменської культури ім. М. Маштоца, Товариство єврейської культури та інші національно-культурні товариства. У 1992 році створена Рада національних товариств Миколаївської області, яку очолив голова товариства-земляцтва "Дагестан" Султан-Мурад Джамалутдинович Каймаразов. Рада координує діяльність товариств, що входять до її складу, у збереженні національно-культурних традицій, а також сприяє ознайомленню населення області з культурою різних народів та формуванню культури міжнаціонального спілкування. Головним завданням Ради стало представлення інтересів національних меншин регіону в царині розвитку їхньої мови та культури, захисту прав, методичної допомоги товариствам, науково-дослідницької та просвітницької роботи. Місією організації було визначено збереження в суспільстві міжнаціонального миру й злагоди.

Сьогодні до складу Ради входять 20 національно-культурних товариств та культурно-просвітницьких організацій, накопичено значний досвід роботи, сформовано цілісну систему діяльності організації. До її складу, крім національно-культурних товариств, входять Пушкінський клуб, Миколаївське обласне відділення товариства дружби та культурних зв'язків з Німеччиною "Україна - ФРН" і центр тюркомовних та інших східних народів.

Етнічні громади відкривають недільні школи, створюють самодіяльні творчі колективи, організують концерти, надають допомогу ветеранам війни та праці, налагоджують зв'язки із країнами, звідки колись приїхали в Україну їх предки. Доброю традицією стало проведення фестивалю національних культур "Дружба". З ініціативи Ради національних товариств у вересні 2001 року відбулася науково-практична конференція "Національні меншини в Україні: історія та сучасність".

В останнє десятиліття поживалося релігійне життя національних меншин Миколаївщини. В умовах демократизації українського суспільства вони отримали можливість створювати релігійні громади, облаштовувати та використовувати за призначенням повернуті їм церковні споруди або будувати нові.

На початку 1990-х років почалося відродження іудейської релігії в Миколаєві та області. Було створено Миколаївську єврейську релігійну громаду, якій передано три колишні культові споруди по вул. Карла Лібкнехта 13, 13-а, 15. Віруючі громади дотримуються ортодоксального іудаїзму. При миколаївській синагозі існує єврейське релігійне училище, а також спеціальна школа та дитячий садок. На зібрані пожертвування релігійна громада проводить благодійні обіди, надає допомогу бідним. Крім Миколаївської громади, на території області офіційно діють ще 5 єврейських релігійних громад.

У 1991 році віруючим римсько-католицького віросповідання повернуто будівлю костьола Святого Йосипа. У складі громади: поляки, українці, росіяни, представники інших народів. Громада опікується духовною освітою дітей та молоді. Крім Миколаєва, католицькі парафії зараз є у Баштанці, Южноукраїнську, Очакові, Киселівці Снігурівського району та Благодатному Баштанського району. У Киселівці, де проживає багато поляків, церковні відправи здійснюються в старовинному костьолі в ім'я Зачаття Пресвятої Діви Марії, збудованому в 1852 році.

Після тривалої перерви відновилися з 1992 року богослужіння в лютеранській кірсі (на вул. Адміральській), яку відвідують переважно громадяни німецької національності. У селі Богемка Врадіївського району, де проживають чехи, нещодавно побудовано Братську церкву євангельську. Вона підпорядкована Чеській Братській церкві і підтримує з нею тісні зв'язки. При церкві існує клас, де діти вивчають Біблію та основи віровчення.

Миколаївські вірмени створили громаду Вірменської апостольської церкви на чолі зі старостою С.Є. Саркісяном. У 2001 році Товариство вірменської культури Миколаївської області організувало проведення урочистостей, присвячених 1700-річчю прийняття Вірменією християнства. 16 грудня у Миколаєві проведено урочисту літургію главою Української єпархії Вірменської апостольської церкви архієпископом Григорісом Буніатяном. Освячено землю під будівництво Вірменської апостольської церкви.

Відроджується релігійне життя татар, азербайджанців, турків-месхетинців, чеченців та інших народів, що сповідують іслам. 20 вересня 1994 року зареєстровано мусульманську громаду Миколаєва.

Відкрилася школа арабської мови. Вперше за багато років місцеві мусульмани отримали можливість здійснити паломництво (Хадж) до святих для них місць Мекки. На жаль, поки що не вирішено питання про будівництво в Миколаєві нової мечеті.

Наведені приклади свідчать, що умови розвитку національних меншин знаходяться в прямій залежності від рівня демократизму суспільства. Збереження та розвиток національної самобутності етнічних груп можливі лише в демократичній державі, яка проводить науково обґрунтовану, виважену політику з національного питання.

Даний бібліографічний покажчик, підготовлений Центральною бібліотекою ім. М.Л. Кропивницького, включає книги і статті з періодичних видань за 1992 – 2006 рр. Покажчик складається з розділів:

- Загальні праці
- Рада національних товариств Миколаївської області
- Фестивалі, свята, конкурси
- Національні культурні товариства та етнічні спільноти Миколаївщини

Матеріал розташовано у алфавіті авторів: спочатку книги, потім статті з періодичних видань.

Відбір матеріалу закінчено у січні 2007 р.

ЗАГАЛЬНІ ПРАЦІ

1. Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол, 2005. - 329 с.
2. Багмет М.О., Ляпіна Л.А. Етнічна мозаїка суверенної України: спектри, ознаки, риси // Українська державність: проблеми історії, права, економіки, мовознавства, філософії, політології та культури. Т.1. – Миколаїв, 2001. - С. 279-284.
3. Багмет М.О., Ляпіна Л.А. Політико-правові аспекти державного регулювання етнонаціональних процесів у період розбудов України // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол, 2005. –С.11-120.

4. Котляр Ю. Національні меншини Півдня України у повстанському русі селян (1919-1920 рр.) // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С.84-88.
5. Хаєцький О.П. Національні меншини Миколаївщини // Миколаївщина: літопис історичних подій. - Миколаїв, 2002. - С.617-634.

* *

6. Гриневич О. Історія заселення Миколаївщини та розвитку національних культур: (за документами Державного архіву Миколаївської області // Краєзнавчий альманах. - 2004. - № 1. - С. 67-70.
7. Живем в согласии: Информация о состоянии межнациональных отношениях в г. Николаеве // Южная правда. - 1996. - 15 окт.
8. Карцев С. В дружной многонациональной семье народов Николаевской области // Автограф. Век XXI . - 2006. - № 4. - С.22.
9. Лоскутніков В.С. На хвилях культури // Рідне Прибужжя. - 2003. - 2 груд. - С.7.
10. Ляпіна Л. Актуальні проблеми духовного розвитку етнічних спільнот Миколаївщини // Вересень. - 1999. - № 1. - С.61-63.
11. Мареева Л. Сколько нас, какие мы? Национальный состав населения Николаевской области // Южная правда. - 2003. - 7 авг. - С.3.
12. Мельник М. Языки разные, но понятные всем: Национальные меньшинства на территории Николаевщины в 20-е годы XX ст. // Южная правда. - 2006. - 20 мая. - С.2.
13. Пронин В. Жить в мире и согласии // Южная правда. - 2006. - 4 нояб. - С. 2.
14. Пронин В. Родной дом - Николаевщина, Украина // Автограф. Век XXI . - 2005. - № 1. - С.4.
15. Пронин В. Мы - братья, мы – друзья! // Южная правда. - 2002. - 21 сент. С.2.
16. Пронін В. Миколаївщина - батьківщина багатьох національностей // Краєзнавчий альманах. - 2004. - № 1. - С. 50-52.
17. Толочик П. "Ми - різні, але ми єдині. Ми народи України" // Рідне Прибужжя. - 2004. - 22 січ. - С.2.
18. Холодудькин А. В дружбе и добрососедстве // Южная правда. - 1998. - 5 дек. - С.3.

РАДА НАЦІОНАЛЬНИХ ТОВАРИСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

1. Рада національних товариств Миколаївської області / Ред. Л. Каймаразова. - Миколаїв, 2004. - 31 с.
2. Каймаразов Султан-Мурад Джамалутдинович // Хто є хто на Миколаївщині: видатні земляки: Довідник / Уклад. В.В. Болгов. - К. : Поліграфкнига. - 2005. - С. 112.
3. Каймазарова Л. Рада національних товариств Миколаївської області // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв : Атол. - 2005. -С.6-10.
4. Каймазарова Л. Етнічні особливості Миколаївщини та роль Ради національних товариств у збереженні та розвитку культури народів // Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження. - Миколаїв, 2000. - С.394.
5. Каймазарова Л. Етнічні особливості Миколаївщини та роль Ради національних товариств у збереженні та розвитку культури народів Півдня України // Українська державність: проблеми історії, права, економіки, мовознавства, філософії, політології та культури. Т.1. – Миколаїв, 2001. - С. 295-300.
6. *
7. Агеев Ю. Русская песня, грузинский танец // Южная правда. - 2004. - 21 дек. - С.2.
8. Исайкина А. Вместе - дружная семья // Вечерний Николаев. - 2002. - 26 февр. - С.2.

9. Каймаразов М. «Все народы прекрасны», - считает председатель Совета национальностей Мурад Каймаразов // Южная правда. - 1998. - 29 дек. - С.3.
10. Каймаразов М. Живем в дружбе // Южная правда. - 1997. - 7 окт.
11. Каймаразов М. Ми діти твої, Україно // Южная правда. - 1999. - 22 трав. - С.2.
12. Каймаразов М.Д. Наші успіхи // Автограф. Век XXI. - 2005. - № 1. - С.10.
13. Каймаразов М.Д. Нашей дружбой дорожим // Южная правда. - 2001. - 1 янв. - С.2.
14. Каймаразов М.Д. На фестиваль, в Барселону! // Южная правда. - 2004. - 26 авг. - С.2.
15. Каймаразов М. С вашей помощью // Южная правда. - 1999. - 17 июля. - С.3.
16. Каймаразова Л. За покликом серця // Рідне Прибужжя. - 2006. - 21 груд. - С. 6.
17. Каймаразова Л. Мова кожного народу - неповторна і своя // Автограф. Век XXI. - 2006. - № 2. - С. 36-37.
18. Каймаразова Л. "Надежда, не страх!" // Южная правда. - 2004. - 14 дек. - С.3.
19. Онищенко И. Совет национальностей хочет помогать. Кто поможет ему? // Вечерний Николаев. - 2000. - 12 дек. - С.2.
20. Степаненко Ю. В Совете национальных обществ // Южная правда. - 2003. - 11 февр. - С.1.

ФЕСТИВАЛІ, СВЯТА, КОНКУРСИ

1. Агеев Ю. А дружба превыше всего! // Южная правда. - 2003. - 28 окт. - С.4.
2. Агеев Ю. Звучат "Музы Ольвии" // Южная правда. - 2006. - 23 сент. - С.3.
3. Агеев Ю. «Музы Ольвии» и всей Украины // Южная правда. - 2005. - 6 сент. - С.3.
4. Фестиваль "Музы Ольвии"
5. Агеев Ю. Мы – братья, мы – друзья, единая семья! // Южная правда. - 2001. - 18 сент. - С.3.
6. Агеев Ю. Рядом билось сердце...: Всеукраинский фестиваль «Дружба» // Южная правда. - 2002. - 22 сент. - С.2.
7. Братерство // Радянське Прибужжя. - 1999. - 19 жовт. - С.1.
8. Володін С. Свято національних культур // Рідне Прибужжя. - 2002. - 26 верес. - С.1.
9. Делик Т. Добрий день! Салам алейкум! Гутен таг! // Вечерний Николаев. - 1997. - 22 мая.
10. Жерихина М. День родного языка // Вечерний Николаев. - 2006. - 4 марта. - С.2.
11. Івашко О. "Дружба" єднає // Голос України. - 2003. - 11 листоп. - С.19.
12. За сприяння і підтримку // Радянське Прибужжя. - 1997. - 3 лип.
13. Каймаразова Л. Детство – золотая пора // Южная правда. - 2001. - 3 июля. - С.3.
14. Каймаразова Л. Мы дети, твои, Украина // Вечерний Николаев. - 2001. - 15 мая. - С.2.
15. Каймаразова Л. Нотатки з фестивалю національних культур «Дружба» // Горожанин. - 2002. - № 8-9. - С.55.
16. Каймаразов М.Д. Фестиваль "Дружба" приглашает // Южная правда. - 2006. - 28 сент. - С.4.
17. Каймаразова Л. Фестиваль славянских народов // Автограф. Век XXI. - 2006. - № 3. - С.8-9.
18. Каймаразова Л. Расцвело первое "Соцветие" // Южная правда. - 2006. - 28 дек. - С. 5.
19. Коновальчук Т. Фестиваль національних кухонь // Рідне Прибужжя. - 2005. - 7 трав. - С. 4.
20. Коновальчук Т. Міст доброї волі – «Дружба» // Рідне Прибужжя. - 2001. – 13 верес. - С.2.
21. Кузнєцов А, На понятном для всех языке // Вечерний Николаев. - 2003. - 8 нояб. - С.2.
22. Наточа Е. Победила "Дружба" // Вечерний Николаев. - 2006. - 5 окт. - С.1.
23. Пучков В. Музы на вечных холмах // Вечерний Николаев. - 2003. - 16 сент. - С.3.
24. Смирнова Н. "Дружба" на всех языках // Родной причал. - 2006. - 4 -10 окт. - С. 2.
25. Смирнова Н. Язык священной Родины моей // Южная правда. - 2006. - 1 апр. - С.2.
26. Тонковид В. «Пусть мы верим и молимся разным богам – общей родиной город нам стал» // Вечерний Николаев. - 2001. - 11 сент. - С.2.
27. Чубенко В. Братерство вселяє віру: У Миколаєві пройшов другий обласний фестиваль національних культур // Радянське Прибужжя. - 1995. - 21 берез.

НАЦІОНАЛЬНІ КУЛЬТУРНІ ТОВАРИСТВА ТА ЕТНІЧНІ СПІЛЬНОТИ МИКОЛАЇВЩИНИ

1. Багмет М.О., Ляпіна Л.А. Роль національно-культурних товариств у державотворчому процесі // Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження. - Миколаїв, 2000. - С.44.
2. Макаренко О. Народів збрата сім'я // Радянське Прибужжя. - 1997. - 24 трав.
3. Петруш С. На Миколаївщині живуть корейці, вірмени, месхетинці // Радянське Прибужжя. - 1996. - 16 січ.

Азербайджанці на Миколаївщині

1. Гармашов И. Азербайджанцы на Николаевщине // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв : Атол. - 2005. - С.128-131.
2. В праздник Азербайджана // Южная правда. - 2002. - 28 нояб. - С.5.
3. Калинина Н. Низко Вам поклониться хочу // Автограф. Век XXI . - 2005. - № 1. - С. 40-41.
4. Клименко В.Г. Районы - побратимы // Автограф. Век XXI . - 2005. - № 1. - С.12.
5. Кляхин Д. Азербайджанцы помянули жертв «Черного января» // Вечерний Николаев. - 2000. - 25 янв. - С.2.
6. Кляхин Д. Азербайджанское «Братство» в Николаеве // Вечерний Николаев. - 1996. - 16 мая.
7. Кляхин Д. «Гардашлыг» открывает школу // Вечерний Николаев. - 1995. - 17 окт.
8. Кулиев М. Чтобы крепла дружба между народами / М. Кулиев // Автограф. Век XXI . - 2005. - № 1. - С. 46.
9. Мирзоев Н. Две родины - одна судьба // Автограф. Век XXI . - 2005. - № 1. - С. 24-25.
10. Намазов А. От "Гардашлыга" до Конгресса // Автограф. Век XXI . - 2005. - № 1. - С. 48.
11. Человек, создающий время // Автограф. Век XXI . - 2005. - № 1. - С.13-17.
12. Про голову Миколаївського відділення Конгресу азербайджанців України Аладдіна Магеррамова.

Болгари на Миколаївщині

1. Вронская З.А. Место библиотеки в сохранении и развитии культурных традиций болгарского народа // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв : Атол. - 2005. - С.97-100.
2. Гамза В. З історії болгарської колонії Тернівка // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С.150-157.
3. Каймазарова Л. Болгарка // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С.166-168.
4. Мирошниченко Е.Г. Христо Ботев - апостол свободы. Его имя носит дружество болгарской культуры в Николаеве // Мирошниченко Е.Г. Время и бремя культуры: Публицистические заметки, статьи, литературная критика / Е.Г.Мирошниченко. - Николаев, 2003. - С.29-33.

5. Міронова І. Розвиток освіти та культури болгарського населення Півдня України в 20-30-ті роки ХХ століття // «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження». - Миколаїв, 2002. - С.244 - 247.

* * *

6. Агеев Б. «Бабин ден» по-терновски // Южная правда. - 1998. - 21 янв.
7. Агеев Ю. Центр муз // Южная правда. - 2003. - 23 окт. - С.5.
8. Відкриття національно-культурного центру «Родолюбие» в Тернівці
9. Баранов М. Наші болгари // Радянське Прибужжя. - 1993. - 6 лют.
10. Давайте все вместе! // Южная правда. - 1999. - 4 февр. - С.2.
11. Дымо Е. В единой семье // Южная правда. - 2000. - 25 мая. - С.3.
12. Дымо Е. «Слушайте слово!» // Вечерний Николаев. - 2000. - 23 мая. - С.3.
13. Дымо Е. Этнонациональные традиции болгар // Краєзнавчий альманах. - 2004. - № 1. - С. 91-96.
14. Зырянова В. Болгарка: Сборник стихов: (Русско-болгарское народно-поэтическое творчество) / - Николаев: НГГУ им. Петра Могилы, 2004. - 62 с.
15. Микаваров В. Десять лет Дружеству // Время вперед. - 1999. - 4 февр. - С.2.
16. Назаренко М. Терновское дружество // Родной причал. - 2000. - 2-8 февр. -С.4.
17. Никитин В. Терновка учит болгарский // Николаевские новости. - 1998. - 21 янв.
18. Петру С. Болгарське Дружество // Радянське Прибужжя. - 1996. - 15 лют.
19. Смирнова А. Культура может быть только большой даже у «маленького народа» // Вечерний Николаев. - 1997. - 2 янв.

Вірмени на Миколаївщині

1. Гармашов І. Армяне в Херсонской губернии и Николаевской области (Исторический очерк XVIII- XIX веков) // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С.134-148.
2. Багирян С. В семье единой // Южная правда. - 2006. - 25 мая. - С.1.
3. Создан союз армянской молодежи Николаевщины «В семье единой».
4. Вы говорите на армянском? // Вечерний Николаев. - 1994. - 6 дек.
5. Марущак В. Вірмени матимуть власний культурний центр // Рідне Прибужжя. - 2001. - 22 груд. - С.4.
6. Тупайло С. В Україні – з Україною // Радянське Прибужжя. - 2000. - 6 січ. - С.2.
- 7.

Греки на Миколаївщині

1. Антонида Е. Герои–греки – потомственные моряки Черноморского флота XVIII–XIX вв. // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв : Атол. - 2005. - С. 174-179.
2. Гриневич О. Греки на Миколаївщині // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 168-174.

* * *

3. Агеев Ю. В греческом зале // Южная правда. - 1997. - 14 янв.
4. Кулаков В. Украинские греки: от истоков – к возрождению // Новый горожанин. - 2000. - № 3. - С.22-23.
5. Маврокордато А. Украинские греки: от истоков к возрождению // Новый горожанин. - 2000. - № 3. - С.22-23.

6. Мирян А. Создается общество греческой культуры // Южная правда. - 1993. - 6 февр. - С.1.
7. Нил Д. Греки объединились в Николаеве // Вечерний Николаев. - 1996. - 19 нояб.
8. Юрась Н. Песни Эллады и Украины // Южная правда. - 1997. - 22 мая.

Грузини на Миколаївщині

1. Гармашов И. Грузины на Николаевщине // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С.181-183.
2. Баранов М. Нас буде більше // Радянське Прибужжя. - 1995. - 7 лют.
3. Дни грузинской культуры в Николаеве // Вестник Прибужья. - 2005. - 16 апр. - С.1.
4. Петруш С. «Мамулі» // Радянське Прибужжя. - 1996. - 15 лют.
5. Чеміа Э. "Мамулі" - це значить Вітчизна // Автограф. Век ХХІ. - 2006. - № 2. - С.22-23.

Дагестанці на Миколаївщині

1. Каймаразова Л. Витоки: історія, культура, мистецтво Дагестану // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С.184-191.

Євреї на Миколаївщині

1. Еврейское население на Николаевщине. Сборник документов и материалов. В 2 т. / Сост.: Л. Л. Левченко, Л. И. Огорокова, А. В. Серединский, М. П. Явлонова; Государственный архив Николаевской области, Николаевское общество еврейской культуры. - Николаев, 2004.
2. Гриневич О. Єврейські адреси Миколаївщини // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 197-200.
3. Гриневич Е. Холокост на Николаевщине // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 201 -205.
4. Крючков Ю. Евреи в Николаеве // Матеріали ІІ Миколаївської обласної краєзнавчої конференції "Історія. Етнографія. культура. Нові дослідження". - Миколаїв, 1997. - Т.2. - С. 103-104.
5. Крючков Ю. Евреи в Николаеве // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 192-194.
6. Руденко О. До історії єврейської колонізації Новоросії // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С.192-194.

* * *

7. Агеев Ю. Презентация "Возрождения" // Южная правда. - 2005. - 18 окт. - С. 3.
8. Аманова В. Евреи зажигают свечи // Вечерний Николаев. - 1998. - 8 сент. - С. 2.
9. В еврейском обществе – праздник // Вечерний Николаев. - 2000. - 22 июня. - С. 3.
10. В Николаеве праздновали еврейский Лаг Баомер // Партнер информ. - 2002. - 9 мая. - С. 1.
11. Вікторова В. Миколаївщина – сім'я багато-національна // Рідне Прибужжя. - 2001. - 6 берез. - С. 2.
12. Гольденберг М.Д. Знание традиций и культуры своего народа – дело чести каждого уважающего себя человека! // Партнер информ. - 2001. - 23 авг. - С. 1-2.
13. Гольденберг М.Д. Музей в общине // Вечерний Николаев. - 2001. - 30 июня. - С. 3.
14. Гольденберг М.Д. Чувства родства // Новый горожанин. - 2000. - № 10-11. - С. 10.

15. Индиков Я. «Нет большего счастья, чем знать, что ты – часть своего народа» // Новый век. - 2002. - № 3-4. - С.72-77.
16. Каймаразова Л. Фестиваль еврейской книги // Вечерний Николаев. - 2001. - 1 нояб. - С. 4.
17. Каймаразова Л. Гармашов И. Фестиваль книги // Вечерний Николаев. -2001. - 30 окт. - С. 3.
18. Козлов С. Новый учебный год - в новой школе // Вечерний Николаев. - 2004. - 4 сент. - С. 2.
19. Козлов С. Праздник еврейской книги // Вечерний Николаев. - 2000. - 14 нояб. - С.4.
20. Театралізоване свято Ханки // Радянське Прибужжя. - 1999. - 14 груд. - С. 4.
21. Траспова Л. Свечи на берегу моря // Вечерний Николаев. - 2001. - 11 сент. - С. 3.
22. Тупайло С. Єврейське населення на Миколаївщині // Рідне Прибужжя. - 2005. - 12 лют. - С. 3.
23. Тупайло С. В будні і свята // Радянське Прибужжя. - 1999. - 2 груд. - С. 3.
24. Тупайло С. Відсвяткували Пурим // Радянське Прибужжя. - 2000. - 23 берез. - С. 1.
25. Черная О. По главной улице с оркестром прошел детский парад // Южная правда. - 2003. - 22 мая. - С. 6.

Караїми на Миколаївщині

1. Хаецький О. Пам'ятки історії та культури караїмів на Півдні України та Миколаївщині // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймаразова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 206- 209.
2. Сапак Н. Караимы в Николаеве // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймаразова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 210-214.
3. Вони тут з давнини, а ми не знали // Рідне Прибужжя. - 2000. - 7 жовт. - С. 4.

Корейці на Миколаївщині

1. Гармашов И. Корейцы на Николаевщине / И. Гармашов // Краєзнавчий альманах. - 2004. - № 1. - С. 102-105.
2. Гармашов И. Корейцы на юге Украины // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймаразова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 214-219.
3. Иванченко В. Пусть будет дружба // Южная правда. - 1996. - 5 дек.

Курди на Миколаївщині

1. Гармашов И. Курды на Николаевщине // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймаразова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 227-321.
2. Гармашов И. Курды на Николаевщине // Проблеми історії та сучасного стану науки Української держави. - Т.1. – Миколаїв - Одеса, 2002. - С.258-263.
3. Гармашов И. Курдистан в Николаеве // Вечерний Николаев. - 2001. - 30 янв. - С.2.

Німці на Миколаївщині

1. Майснер В. Исторический путь немцев в Украине // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймаразова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв : Атол. - 2005. - С. 231-238.
2. Мірошниченко Н. З історії німецьких колоній Миколаївщини // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймаразова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 231-238.
3. Никитин В.И. На круги своя: (история прихода евангелическо-лютеранской церкви Христа Спасителя г. Николаева). - Николаев: Гудым, 2006. - 320 с.: ил.
4. Сидорчук О. Німці на Березанщині // «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження». - Миколаїв, 2002. - С.222 - 225.

5. Агеев Ю. Украинская песня с немецким акцентом // Южная правда. - 1996. - 24 сент.
6. Закінчилися дні культури німців Причорномор'я // Радянське Прибужжя. - 1996. - 24 верес.
7. Коновальчук Т. За покликом крові // Рідне Прибужжя. - 2003. - 23 верес. - С. 2.
8. Майснер В. Исторический путь немцев в Украине // Краєзнавчий альманах. - 2004. - № 1. - С. 96-102.
9. Мірошниченко А. В інтересах миколаївських німців // Радянське Прибужжя. - 1997. - 11 листоп.
10. Онежко М. Добрые традиции // Южная правда. - 1995. - 9 дек.
11. Онежко М. «Щоб ви і ми щасливі були!» // Южная правда. - 1995. - 17 янв.
12. Политова М. День матери «по-немецки» // Партнер інформ. - 2003. - 21 мая. - С. 2.

Поляки на Миколаївщині

1. Гриневич О. Сторінки історії Киселівки // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шілов. - Миколаїв : Атол. - 2005. - С. 231-238.
2. Зламан А. Поляки на Миколаївщині // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шілов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 253-260.
3. Маркович И. Гостеприимный польский дом // Новое поколение. - 2004. - 31 марта. - С. 3.
4. Наши поляки решили объединиться // Вечерний Николаев. - 1997. - 13 мая.
5. Петруш С. Поляки в Миколаєві // Радянське Прибужжя. - 1996. - 23 берез.
6. Пискун О. Праздник общения // Вечерний Николаев. - 2002. - 15 июня. - С. 3.
7. Плехова И. Абонемент на прекрасное // Южная правда. - 2005. - 24 мая. - С.1.
8. Романюк В. Нам по пути // Южная правда. - 2005. - 1 марта. - С. 2.
9. Селянська Є. Дні польської культури в Миколаєві // Рідне Прибужжя. - 2002. - 28 трав. - С. 4.
10. Смирнова Н. В Николаеве, на Декабристов, 32 // Южная правда. - 2004. - 13 июля. - С. 3.
11. Смирнова Н. Декабристов, 32: общество польской культуры / Н. Смирнова // Южная правда. - 2004. - 4 сент. - С. 3.
12. Смирнова Н. Польша и Николаев // Южная правда. - 2005. - 21 апр. - С. 4.
13. Степаненко Ю. В праздник независимости Польши // Южная правда. - 2002. - 23 нояб. - С. 2.
14. Тупайло С. Суцвіття двох культур // Рідне Прибужжя. - 2005. - 26 лют. - С. 3.
15. Чеботарев В. Дни польской культуры // Южная правда. - 2005. - 11 июня. - С. 2.
16. Яценко С. У гості до Міцкевича // Радянське Прибужжя. - 1998. - 30 черв. - С. 4.

Росіяни на Миколаївщині

1. Гриневич Е. Русские на Николаевщине // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шілов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 273-278.
2. Гармашов И. Знаменитые русские нашего края (краткая справка) // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шілов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 278-282.
3. *
4. Агеев Ю. Пятилетие "Русича" // Южная правда. - 2006. - 14 нояб. - С. 4.
5. Жерихина М. "Есенинские чтения" // Вечерний Николаев. - 2005. - 17 нояб. - С. 1.
6. Лозовая Н. Поездка в Смоленск // Вечерний Николаев. - 2001. - 10 февр. - С. 2.
7. Русецкая Л. Мой двор, моя улица, мой город - моя Родина // Вечерний Николаев. - 2006. - 15 авг. - С. 3.

8. Проект Николаевской областной организации "Русская национальная община "Русичь" "Мой двор, моя улица, мой город - моя Родина" по благоустройству придомовых территорий.

Турки-месхетинці на Миколаївщині

1. Всеукраїнське товариство месхетинських турків "Ватан" // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С.289-291.
2. Расулов Р. Турки – месхетинцы: страницы истории народа // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 282-289.
3. Рассадин Р. В новой, доброй семье // Южная правда. - 2005. - 22 февр. - С. 3.
4. Рассулов Р. Нам притулок дала Україна // Радянське Прибужжя. - 27 листоп. - С. 2.
5. Рассулов Р. День памяти и скорби // Южная правда. - 1999. - 18 ноя. - С. 4.

Узбеки на Миколаївщині

1. Хаєцький О. Узбеки на Миколаївщині // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 291-296.
2. Хаєцький О. Узбеки на Миколаївщині // «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження». - Миколаїв, 2002. - С. 231-233.
3. Узбеки объединяются // Вечерний Николаев. - 1996. - 2 апр.

Чехи на Миколаївщині

1. Ментель О. Світло Богемки // Радянське Прибужжя. - 1994. - 19 листоп. - С. 3.
2. Чехи на Миколаївщині: з історії с. Богемки // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 296-300.

Цигани на Миколаївщині

1. Гриневич О. Роми України і Миколаївщини // Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону / Л. Каймазарова, І. Гармашов, О. Гриневич, А. Шилов. - Миколаїв: Атол. - 2005. - С. 231-238.
2. Чуприна А. Цыгане // Южная правда. - 2002. - 17 авг. - С.2.; Щотижня. -2002. - 26 верес. - С.1.

Складач: Сергєєва О.В.